

TERYTORYALNE PLANY SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI POLSKICH REGIONÓW WĘGLOWYCH

sierpień 2021

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego, zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski. Naszym celem jest wspieranie rozwoju społecznego i gospodarczego zgodnego z wymogami ochrony środowiska i klimatu, sprawiedliwości społecznej i poszanowania praw człowieka. Działamy w obszarze sprawiedliwej transformacji, energetyki obywatelskiej oraz planowania, wdrażania i monitorowania funduszy publicznych.

zielonasiec.pl | sprawiedliwa-transformacja.pl | wiecej niz energia.pl

Autorki:

Emilia Ślimko, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Magdalena Bartecka i Alina Pogoda (Ocena TPST), Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Konsultacja merytoryczna: Alina Pogoda

Autor zdjęcia: Adam Jaroński (odkrywka Adamów w Wielkopolsce Wschodniej)

Projekt ReGENerate współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Life.

SPIS TREŚCI

Zmiany klimatyczne i Europejski Zielony Ład	4
Fundusz Sprawiedliwej Transformacji	4
Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji (TPST)	5
Opracowywanie TPST w Polsce	6
Harmonogram prac nad TPST w Polsce	7
Partycypacja społeczna	7
Harmonogram odejścia od węgla w regionach	8
Zadeklarowane cele redukcji emisji CO ₂ w regionach	9
Ogólna wizja TPST	9
Regionalna specyfika TPST - główne kierunki interwencji	10
Ocena TPST	14
Rekomendacje	19

Zmiany klimatyczne i Europejski Zielony Ład

Do 2050 r. Unia Europejska chce stać się kontynentem neutralnym dla klimatu. Jest to zgodne z rekomendacjami Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu przy Organizacji Narodów Zjednoczonych (ang. IPCC), który w swoich alarmujących raportach z 2019 i 2021 r. wykazał¹, że **niezbędna jest natychmiastowa i globalna redukcja emisji gazów cieplarnianych, aby ograniczyć ryzyko katastrofy klimatycznej**. To oznacza konieczność przyjmowania przez kraje ambitnych celów redukcyjnych na najbliższe lata i dekady. W maju 2021 r. przedstawiciele państw UE przyjęli porozumienie, zakładające **zwiększenie celu redukcji emisji gazów cieplarnianych w Unii z 40% do co najmniej 55% do 2030 r. w porównaniu z poziomem z 1990 r.**²

Odpowiadając na wyzwania związane z globalnym ociepleniem oraz degradacją środowiska Unia Europejska opracowała plan działania - Europejski Zielony Ład. Ma on pomóc przekształcić UE w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto. **Zielony Ład ma również wesprzeć kraje w łagodzeniu skutków kryzysu wywołanego pandemią COVID-19**. Będzie on finansowany ze środków stanowiących **jedną trzecią kwoty 1,8 bln euro** przeznaczonej na inwestycje w ramach planu odbudowy NextGenerationEU oraz ze środków pochodzących z siedmioletniego budżetu UE.

Europejski Zielony Ład zakłada, że żaden region nie pozostanie bez wsparcia w procesie zielonej transformacji. Dotyczy to szczególnie obszarów węglowych, których społeczności najbardziej odczują skutki procesu odchodzenia od węgla. Służyć ma temu **Mechanizm Sprawiedliwej Transformacji (MST)**, dzięki któremu najbardziej dotknięte regiony w Europie mają otrzymać co najmniej 65-75 mld EUR w latach 2021–2027.

Fundusz Sprawiedliwej Transformacji

Mechanizm Sprawiedliwej Transformacji ma być kluczowym narzędziem i bezpiecznikiem zapewniającym, że przejście na gospodarkę neutralną klimatycznie odbędzie się w sprawiedliwy sposób, nie pozostawiając nikogo w tyle. Jego fundamentem jest **Fundusz Sprawiedliwej Transformacji**³, który ma wspierać regiony węglowe w transformacji oraz

---

¹ Raport "Global warming of 1.5°C", IPCC, 2019

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_High_Res.pdf (dostęp 10.08.2021); Sixth Assessment Report, IPCC, 2021, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> (dostęp 10.08.2021)

² Rada Europejska przyjęła unijne prawo klimatyczne, <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/Prawo-klimatyczne-PE-potwierdzono-porozumienie-neutralnosc-klimatyczna-UE-2050-10519.html> (dostęp 10.08.2021)

³ Pozostałe dwa filary to Program InvestEU - mechanizm gwarancyjny przeznaczony dla instytucji finansowych (filar 2) oraz Instrument pożyczkowy na rzecz sektora publicznego (filar 3). <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/fundusz-investeu> (dostęp 10.08.2021)

łagodzić jej skutki społeczno-gospodarcze. Jest on wdrażany zgodnie z ramami polityki spójności, która jest główną polityką UE, mającą na celu zmniejszenie nierówności ekonomicznych między regionami. Fundusz zostanie wyposażony w **17,5 mld euro (w cenach z 2018 r.; 19,3 mld euro w cenach bieżących), z czego 7,5 mld euro zostanie sfinansowane w ramach budżetu UE na lata 2021-2027**, natomiast pozostałe **10 mld euro stanowią będą zewnętrzne dochody**, przeznaczone na określony cel pochodzące z Europejskiego Instrumentu Odbudowy (i jako takie zostaną udostępnione w latach 2021-2023). Fundusz ma złagodzić koszty społeczno-gospodarcze transformacji oraz wspierać przedsięwzięcia gospodarcze: inwestycje w małych i średnich przedsiębiorstwach, tworzenie nowych firm, badania i innowacje, rekultywację terenów pogórnich, produkcję czystej energii, podnoszenie i zmianę kwalifikacji pracowników, pomoc w poszukiwaniu pracy i programy aktywnej integracji osób poszukujących pracy, a także przekształcanie istniejących instalacji emitujących duże ilości dwutlenku węgla, jeżeli inwestycje te prowadzą do znacznego ograniczenia emisji i ochrony miejsc pracy⁴.

Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji

Kraje europejskie, w tym Polska, które chcą skorzystać z tych środków w swoich regionach węglowych, były zobowiązane do przygotowania Terytorialnych Planów Sprawiedliwej Transformacji (TPST). Obecnie Plany te zostały przesłane do Komisji Europejskiej do dalszych negocjacji. TPST są opracowywane na poziomie subregionalnym (NUTS-3), dlatego kraje przygotowują dokumenty dla każdego terytorium, na którym planują wykorzystać Fundusz Sprawiedliwej Transformacji.

Dokumenty te zawierają m.in:

- opis spodziewanego procesu transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, zgodnie z celami krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz innych istniejących dokumentów;
- harmonogram zaprzestania lub ograniczenia wydobycia węgla kamiennego i brunatnego lub wytwarzanie energii elektrycznej w instalacjach węglowych;
- opis terytoriów, które zgodnie z przewidywaniami będą najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji;
- ocenę skutków gospodarczych, społecznych i terytorialnych przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu;
- potrzeby i cele w zakresie rozwoju do 2030 r. służącego osiągnięciu neutralności klimatycznej;
- rodzaje planowanych działań i operacji;
- opis procesu partycypacji społecznej, monitoringu i ewaluacji.

---

⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_en (dostęp 10.08.2021)

Niezwykle ważne w tym procesie przygotowywania planów jest zapewnienie udziału społeczności lokalnych i instytucji społeczeństwa obywatelskiego. W liście z marca 2021 r. kilkanaście europejskich organizacji pozarządowych, obserwujących w swoich krajach proces opracowywania planów (wśród nich Polska Zielona Sieć), wezwało Komisję Europejską do zdecydowanego egzekwowania m.in. zasady partnerstwa w tym procesie⁵. Szczególnie chodziło tu o zaproszenie do współpracy przedstawicieli wszystkich zainteresowanych grup, upublicznienie jego przebiegu oraz prowadzenie szerokiego dialogu społecznego, co w większości regionów nie miało miejsca.

Opracowywanie TPST w Polsce

W Polsce są dwie ścieżki tego procesu: krajowa i regionalna. Ministerstwo Klimatu i Środowiska opracowuje Krajowy Plan Sprawiedliwej Transformacji (KPST). Koordynacją opracowania dokumentu zajmuje się Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych (IETU). Równolegle w każdym z 6 województw obejmujących regiony węglowe trwają prace nad Terytorialnymi Planami Sprawiedliwej Transformacji. Przygotowano 7 Planów dla subregionów. Misję wspierania regionów w opracowaniu TPST, Komisja Europejska powierzyła firmie doradczej PricewaterhouseCoopers (PwC). **Dokładna alokacja środków z Funduszu nie została jeszcze ostatecznie ustalona.** Wiadomo już, że krajowy Program Fundusze Europejskie dla Sprawiedliwej Transformacji będzie obejmował dofinansowanie na działania horyzontalne obejmujące wszystkie regiony (co jest określone w KPST) oraz dofinansowanie dla poszczególnych 6 regionów.

W regionach prace nad planami koordynują Urzędy Marszałkowskie, które powołały specjalne grupy robocze, składające się z przedstawicieli: dyrekcji generalnych Komisji Europejskiej, krajowej administracji rządowej (Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, komisje i podkomisje sejmowe), urzędów wojewódzkich, agencji rozwoju regionalnego, samorządów lokalnych, izb gospodarczych, organizacji otoczenia biznesu, przedstawicieli nauki i oświaty, organizacji pozarządowych, związków zawodowych i mediów.

Istotnym warunkiem otrzymania wsparcia z Funduszu jest podanie harmonogramu zamknięcia kopalń do 2030 r. lub zadeklarowanie znaczącej redukcji wydobycia węgla.

W pięciu regionach – łódzkim (kopalnia w Bełchatowie), dolnośląskim (kopalnia Turów), lubelskim (kopalnia Bogdanka), górnośląskim i w Małopolsce Zachodniej przewidziane jest wydobycie węgla długo po 2030 r.

Początkowo Komisja Europejska planowała dać wsparcie z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji 3 polskim regionom węglowym (Górny Śląsk, Wielkopolska Wschodnia, subregion wałbrzyski), natomiast Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej wynegocjowało

---

⁵ List NGO do Komisji Europejskiej ws. sprawiedliwej transformacji, <http://sprawiedliwa-transformacja.pl/2021/03/23/1212/> (dostęp 10.08.2021)

środki dla 4 kolejnych regionów. **Kiedy polski rząd w kwietniu przedłużył koncesję na wydobycie węgla brunatnego w kopalni Turów do 2044 r., Komisja Europejska odmówiła wsparcia tego regionu ze środków Funduszu.** W trzech regionach (łódzkie, lubelskie oraz Małopolska Zachodnia) toczą się negocjacje z KE. Jeśli chodzi o Śląsk, to Komisja zadeklarowała wsparcie, mimo rozłożenia na blisko 30 lat procesu wygaszania kopalń węgla kamiennego, gdyż jest to największy obecnie region węglowy w Europie. Niewykluczone jednak, że Komisja będzie wymagała przyspieszenia dekarbonizacji na tym terenie. Na Śląsku planowana jest też budowa nowych kopalń, co – wedle obowiązujących reguł – powinno wykluczyć region ze wsparcia z Funduszu. Zaniepokojone tym organizacje społeczeństwa obywatelskiego zaapelowały pod koniec czerwca do Marszałka Województwa Śląskiego o działania w sprawie zabezpieczenia środków unijnych⁶.

Harmonogram prac nad TPST w Polsce

Lipiec 2020 – czerwiec 2021	Prace i konsultacje w grupach roboczych
Maj – czerwiec 2021	Otwarte konsultacje społeczne w 5 regionach (Wielkopolska Wschodnia, Małopolska Zachodnia, Śląsk, regiony lubelski i łódzki) oraz otwarte spotkania z grupami interesariuszy w Wielkopolsce Wschodniej i na Śląsku (od lutego)
Marzec – czerwiec 2021	Konsultacje TPST w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej
Koniec czerwca 2021	Oficjalna data przekazania TPST do konsultacji i negocjacji w Komisji Europejskiej

Partycypacja społeczna

W każdym regionie proces opracowywania planów i ich konsultacji przebiegał inaczej. Plany zostały poddane otwartym konsultacjom społecznym w 5 regionach, w różnej formie: spotkania, warsztaty, zgłaszanie uwag w trybie pisemnym. W ciągu tego półrocza, dzięki aktywnemu zaangażowaniu, głos ekspertów z organizacji środowiskowych został uwzględniony, a opinia publiczna miała okazję dowiedzieć się więcej o procesie. Ogólnie zauważamy, że zainteresowanie tematem rośnie, ale nie można jeszcze mówić o powszechnym zaangażowaniu społecznym. Przedstawiciele Polskiej Zielonej Sieci oraz innych polskich organizacji biorą również udział w grupach roboczych opracowujących TPST dla Śląska, Małopolski Zachodniej, Wielkopolski Wschodniej, regionu łódzkiego oraz wałbrzyskiego.

⁶ Czy Śląsk straci 2,6 mld euro? Społecznicy apelują do marszałka, <http://sprawiedliwa-transformacja.pl/2021/06/30/czy-slask-straci-26-mld-euro-spoleczniczy-apeluja-do-marszalka/> (dostęp 10.08.2021)

W regionie lubelskim nie udało nam się uzyskać informacji o przebiegu procesu opracowywania Planu.

Prawdziwie partycypacyjny i przejrzysty proces obserwujemy w Wielkopolsce Wschodniej, która jest liderem sprawiedliwej transformacji w Polsce. Zgłoszone uwagi zostały uwzględnione i mają realny wpływ na kształt Planu. Od samego początku w proces zaangażowane są tam organizacje pozarządowe, które współkształtują Plan i strategię regionalnego rozwoju. Od listopada 2020 r. Polska Zielona Sieć organizuje spotkania Forum Partnerstwa Wielkopolski Wschodniej, w którego skład wchodzi wszystkie strony zainteresowane procesem sprawiedliwej transformacji. Celem ostatniego majowego Forum było kolejne omówienie statusu prac nad dokumentem TPST oraz dyskusja nad uwagami zgłaszanymi do ostatniej jego wersji.

Harmonogram odejścia od węgla w regionach

Polski rząd zadeklarował jako datę odejścia od węgla rok 2049, natomiast daty końca wydobywania różnią się w zależności od regionu.

Wielkopolska Wschodnia i subregion wałbrzyski	Odejście od węgla w energetyce i ciepłownictwie do 2030 r.
Górny Śląsk i Małopolska Zachodnia	Zakończenie eksploatacji kopalń w 2049 r.
Region bełchatowski	Wygaszanie bloków energetycznych w Elektrowni Bełchatów będzie następowało od 2030 r. do 2036 r., zakończenie trwającej obecnie eksploatacji złóż węgla brunatnego w polach Bełchatów i Szczerców odpowiednio w 2026 i 2038 r.
Region lubelski	Brak informacji o dacie zakończenia eksploatacji. Do 2040 r. kopalnia ma zmniejszyć wydobywanie węgla o blisko 75 %.
Powiat zgorzelecki	Zakończenie eksploatacji kopalni Turów w 2044 r.

Zadeklarowane cele redukcji emisji CO₂ w regionach

Wielkopolska Wschodnia	Osiągnięcie neutralności klimatycznej w subregionie do 2040 r. oraz ograniczenie emisji CO ₂ w sektorze elektroenergetycznym o ponad 90-95% do 2030 r., a w pozostałych sektorach o 80-90% do 2040 r.; do 2030 r. nastąpi redukcja emisji gazów cieplarnianych o ponad 55%, zwiększenie udziału energii z OZE w całkowitym jej zużyciu przekraczającym 32% oraz zwiększenie EE o 32,5%.
Górny Śląsk	Powołanie się na cele klimatyczno-energetyczne zawarte w Krajowym Planie na rzecz Energii i Klimatu. 62,1% redukcji CO ₂ do 2030 r. w sektorze energetycznym.
Subregion wałbrzyski	55% redukcji emisji CO ₂ w subregionie w 2030 r. i osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2040 r.
Region bełchatowski	77% redukcji emisji CO ₂ w 2030 r. dla Kompleksu Energetycznego Bełchatów.
Małopolska Zachodnia	Powołanie się na wcześniejsze cele klimatyczne UE do roku 2030 (40% redukcji gazów cieplarnianych). W sektorze energii i przemysłu redukcja na poziomie blisko 50%.
Region lubelski	35% redukcja gazów cieplarnianych w regionie do 2030 r.

Ogólna wizja TPST

Ogólną wizją Terytorialnych Planów Sprawiedliwej Transformacji jest uniezależnienie gospodarek lokalnych od przemysłu wydobywczego węgla kamiennego i brunatnego. Ma to nastąpić poprzez dywersyfikację, modernizację i zwiększenie atrakcyjności regionów, podniesienie jakości życia oraz niedopuszczenie do rozwinięcia niepożądanych efektów społecznych transformacji.

Zakres pomocy dla poszczególnych regionów jest wypadkową kierunków wsparcia oraz indywidualnych potrzeb i wyzwań każdego z regionów ustalonych na poziomie UE w oparciu o jak najdokładniejsze informacje dostarczone przez lokalną społeczność i organizacje pozarządowe.

Regionalna specyfika TPST – główne kierunki interwencji⁷

Wielkopolska Wschodnia	Budowa zeroemisyjnej, dynamicznej gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym: wsparcie inwestycji w MŚP w zakresie dostosowywania do zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych oraz tworzenia nowych miejsc pracy; rozwój hubów technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości; podnoszenie i zmiana kwalifikacji osób zatrudnionych w sektorze górnictwym i paliwowo-energetycznym, przedsiębiorców i wsparcie dla osób młodych; rewitalizacja i dekontaminacja terenów zdegradowanych; odbudowa i zwiększanie zasobów wodnych; zagospodarowanie terenów przemysłowych i pogórnictwych, w tym na potrzeby rozwoju instalacji OZE; działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu; inwestycje w rozwój zeroemisyjnego transportu publicznego; wsparcie OZE w zakresie rozwoju energetyki obywatelskiej; działania w obszarze włączenia społecznego osób dotkniętych transformacją.
------------------------	--

⁷ Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji (dostęp 10.08.2021):

Wielkopolska Wschodnia

https://bip.umww.pl/artykuly/2827050/pliki/20210426123105_projekttptstww04.2021002.pdf

Górny Śląsk <https://transformacja.slaskie.pl/content/terytorialny-plan-sprawiedliwej-transformacji1>

Subregion wałbrzyski

<https://www.darr.pl/wp-content/uploads/2021/06/TPST-Subregion-Walbrzyski-1.0.pdf>

Region bełchatowski

http://strategia.lodzkie.pl/wp-content/uploads/2021/06/projekt-Terytorialnego-Planu-Sprawiedliwej-Transformacji-WL_2021.06.29.pdf

Małopolska Zachodnia

<https://bip.malopolska.pl/umwm,a,1958557,uchwala-nr-89721-zarządu-województwa-malopolskiego-z-dnia-24-czerwca-2021-r-w-sprawie-przyjcia-proj.html>

Region lubelski <https://strategia.lubelskie.pl/TPST.projekt.pdf>

<p>Górny Śląsk</p>	<p>Rozwój potencjału wysokich technologii oraz instytucji wspierających innowacyjność w kierunku neutralności klimatycznej; wspieranie dywersyfikacji działalności firm z branży górniczej i okołogórniczej w tym cyfryzacja, automatyzacja i działania na rzecz GOZ; tworzenie nowych firm oraz prowadzenia działalności gospodarczej; podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej i promocja gospodarcza podregionów; rozwój energetyki rozproszonej opartej o odnawialne źródła energii; wsparcie niskoemisyjnego i efektywnego energetycznie mieszkalnictwa i ograniczania ubóstwa energetycznego; ponowne wykorzystanie terenów przemysłowych na cele rozwojowe regionu; niwelowanie skutków działalności przemysłowej; rozwój transportu przyjaznego środowisku; tworzenie warunków do rozwoju zawodowego i kształcenia zawodowego; instrumenty związane z interwencją na rynku pracy w celu zapewnienia kontynuacji/zmiany ścieżki zawodowej łagodzenie negatywnych społecznych i zdrowotnych skutków transformacji.</p>
<p>Subregion wałbrzyski</p>	<p>Aktywizacja sektora gospodarczego, związanego z rozwojem rynku OZE i efektywności energetycznej; wsparcie dotacyjne w inwestycje MŚP, mające na celu: tworzenie nowych miejsc pracy, ograniczanie emisji gazów cieplarnianych i dekarbonizację, wdrażanie rozwiązań GOZ, zmniejszania energochłonności procesów i usług; reorientacja zawodowa pracowników istniejących firm i ich przekwalifikowywanie do nowych zawodów związanych z OZE i poprawą efektywności energetycznej; tworzenie hubów technologicznych, centrów kompetencji i inkubatorów przedsiębiorczości; inwestycje w infrastrukturę przedsiębiorstw ciepłowniczych; rekultywacja i nadawanie nowych funkcji obszarom przemysłowym i zdegradowanym; rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich; rozwój elektrycznego, transportu kolejowego i zeroemisyjnego transportu autobusowego opartego na paliwach alternatywnych; wsparcie osłonowe na rynku</p>

	<p>pracy oraz dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem; przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu; tworzenie spółdzielni energetycznych.</p>
Region bełchatowski	<p>Dywersyfikacja gospodarki w kierunku zeroemisyjnym w miejsce energetyki węglowej oraz tworzenie nowych miejsc pracy i rozwijanie kompetencji pracowników; generowanie i wdrażanie innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w szczególności w sektorze MŚP, w tym m.in. w zakresie GOZ, OZE i budownictwa energooszczędnego i pasywnego; nadanie nowych funkcji gospodarczych terenom zdegradowanym, w tym wykorzystanie terenów i obiektów kompleksu górniczo-energetycznego; kompleksowe wsparcie w zakresie: doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy i organizacji szkoleń zawodowych dla pracowników odchodzących z pracy w sektorze wydobywco-energetycznym i osób poszukujących pracy; aktywizacja społeczno-zawodowa osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym; wsparcie OZE w kierunku energetyki obywatelskiej, klastrów energii i spółdzielni energetycznych; wspieranie rozwiązań innowacyjnych (technologie wodorowe) i dalszy rozwój OZE; inwestycje w zero- i niskoemisyjny tabor.</p>
Małopolska Zachodnia	<p>Wsparcie osób dotkniętych transformacją – pracowników górnictwa i branż z nim powiązanych; wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w celu tworzenia w regionie nowych, trwałych miejsc pracy; wsparcie inwestycji produkcyjnych dużych przedsiębiorstw zapobiegających utracie lub tworzących nowe miejsca pracy; wsparcie inwestycyjne dla lokalnych przedsiębiorstw w restrukturyzacji; rozwój istniejących powiązań klastrowych opartych o lokalne potencjały i specjalizacje; wdrażanie technologii magazynowania energii; działania obejmujące poprawę efektywności energetycznej i zastosowanie OZE, w tym projekty w celu ograniczenia ubóstwa</p>

	<p>energetycznego; budowa zintegrowanego i zeroemisyjnego systemu transportu publicznego wraz z niezbędną infrastrukturą (w tym rozwój technologii wodorowych); nadanie terenom i obiektom przemysłowym i pogórnym nowych funkcji społecznych, gospodarczych i przyrodniczych.</p>
Region lubelski	<p>Inwestycje w MŚP z sektorów okołogórnictwa, mające na celu utrzymanie dotychczasowych i tworzenie nowych miejsc pracy; inwestycje w MŚP przyczyniające się do dekarbonizacji lub ograniczania emisji gazów cieplarnianych, wdrażania GOZ oraz zwiększania efektywności energetycznej; podnoszenie i zmiana kwalifikacji pracowników, w tym w związku z wdrażaniem zielonych technologii (w tym GOZ) oraz cyfryzacją; przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu energetycznemu; wsparcie rozwoju spółdzielni i klastrów energii, wykorzystujących OZE oraz magazyny energii; rozwój efektywnego, niskoemisyjnego ciepłownictwa systemowego i sieci biogazowych; inwestycje w poprawę efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych oraz wymianę źródeł ciepła na technologie nisko- i zeroemisyjne; rekultywacja, renaturalizacja, remediacja, dekontaminacja i zagospodarowanie terenów pogórnictwa.</p>

Ocena TPST

- **TPST Wielkopolski Wschodniej**

1) Deklaracja redukcji emisji zgodna z celami klimatycznymi UE, osiągnięcie neutralności klimatycznej 10 lat wcześniej niż UE.

Region jako pierwszy region węglowy w Polsce zadeklarował osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2040 r. Eksploatacja w trzech odkrywkach zakończy się odpowiednio w 2021, 2022 oraz do 2030 r. Nie będzie również eksploatacji nowych złóż. Wyłączenie z eksploatacji ostatniego bloku węglowego elektrowni zaplanowane jest na 2030 r.

2) Pogłębiona diagnoza uwarunkowań regionu oraz dobrze opisana sytuacja lokalnego rynku pracy.

Zakończenie eksploatacji odkrywek i wygaszanie bloków wymaga kompleksowych działań, mających na celu pobudzenie lokalnej gospodarki i zastąpienie miejsc pracy dotychczas dostępnych w elektrowni i kopalniach, ale także w firmach zewnętrznych, świadczących usługi dla Grupy ZE PAK. Grupa ZE PAK na koniec 2019 r. zatrudniała 4,6 tys. osób. Szacuje się, że do 2025 r. ok. 2,2 tys. pracowników Grupy będzie wymagało wsparcia w zakresie zmiany miejsca pracy oraz dostarczenia kwalifikacji, wpisujących się w kompetencje niezbędne na rynku pracy w związku z realizacją Europejskiego Zielonego Ładu.

W Planie brakuje wskazania, ile osób jest zatrudnionych w firmach powiązanych z Grupą ZE PAK oraz jaka jest struktura wiekowa osób zatrudnionych w ramach grupy, np. ile osób jest w wieku przedemerytalnym.

3) Dobrze określone cele rozwojowe do 2030 r.

Łagodzenie skutków społecznych, gospodarczych i środowiskowych przemian związanych z przejściem na gospodarkę neutralną dla klimatu osiągnane będzie m.in. przez budowę zeroemisyjnej, dynamicznej gospodarki o obiegu zamkniętym: rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego; regenerację obszarów pogórnich; odbudowę prawidłowych stosunków wodnych, a także przywracanie różnorodności biologicznej. W Planie powinna pojawić się informacja na temat potencjału nowych miejsc pracy w związku z projektowanymi celami.

4) Szeroki, oparty na partycypacji udział społeczny przy powstawaniu TPST.

Region może uchodzić za wzorcowy w Polsce w zakresie współpracy międzysektorowej w opracowaniu TPST.

- **TPST Górnego Śląska**

1) Brak informacji o celu redukcji emisji na poziomie subregionu.

W związku ze stopniowym zamykaniem bloków węglowych do 2030 r., nastąpi spadek produkcji energii elektrycznej z węgla o blisko 80%. Zakłada się także, że planowane ograniczenie produkcji energii elektrycznej z węgla kamiennego przełoży się na redukcję CO₂ na poziomie 62,1% do 2030 r. W Planie jednak nie wykazano, w jakiej skali przewidziana jest redukcja emisji w regionie. Urząd Marszałkowski wykazuje, że wskazanie redukcji emisji gazów cieplarnianych na terenie całego województwa nie jest możliwe ze względu na brak danych umożliwiających dokonanie tego typu obliczeń. Oszacowanie celu redukcji emisji na poziomie regionu jest konieczne w planowaniu drogi do osiągnięcia neutralności klimatycznej.

2) Główny ciężar transformacji jest przesunięty na lata po 2030 r. W dokumencie brakuje informacji na temat struktury wiekowej osób zatrudnionych w górnictwie.

Według harmonogramu zawartego w TPST do 2030 r. zamknięte będą 3 kopalnie, które łącznie zatrudniają 5124 osoby. W dokumencie powołano się na wyliczenia Uniwersytetu Ekonomicznego szacujące, że spadek zatrudnienia w firmach okołogórnicznych wyniesie 14,4 tys. do 2030 r. Pozostałe 11 kopalń (zatrudniających łącznie 36,9 tys. osób) będzie w procesie likwidacji po 2030 r. Szacowany na lata 2030 – 2049 spadek zatrudnienia w firmach okołogórnicznych wyniesie 105,6 tys. osób. Do 2030 mają zakończyć działanie cztery elektrownie węglowe zlokalizowane na terenie województwa śląskiego – do 2028 r. Elektrownia Łaziska, natomiast do 2030 r. Elektrownie Rybnik, Jaworzno i Łagisza. W związku z planowaną likwidacją bloków węglowych w tych elektrowniach do 2030 r. nastąpi redukcja zatrudnienia na poziomie 848 osób. W Planie przyznano, że skala osób zależnych od funkcjonowania kopalni może być jednak znacznie wyższa niż szacunki, uwzględniając wpływ pośredni na przedsiębiorstwa handlowo-usługowe oraz rodziny pracowników.

3) Pogłębiona diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej regionu.

W Planie opisane są szczegółowo problemy demograficzne, społeczne, przestrzenne i środowiskowe (związane z degradacją terenów pogórnicznych, zanieczyszczeniem wód, gleby i powietrza). Oszacowano, że liczba miejsc pracy, które zostaną utworzone do 2030 r. w ramach TPST wyniesie 29,4 tys.

4) Klarowny opis celów, wyzwań i rezultatów w zakresie rozwoju do 2030 r., który służy osiągnięciu neutralności klimatycznej na poziomie Unii Europejskiej do 2050 r.

Rozwój regionu ma podążać w kierunku zielonej, cyfrowej gospodarki, zapewniająca wysoką jakość życia mieszkańców w czystym środowisku. Cele obejmują trzy obszary: gospodarkę, środowisko i społeczeństwo.

- **TPST subregionu wałbrzyskiego**

1) Deklaracja redukcji emisji zgodna z celami klimatycznymi UE. Osiągnięcie neutralności klimatycznej 10 lat wcześniej niż UE.

Plan redukcji CO₂ jest zgodny z celami unijnymi. Region deklaruje redukcję CO₂ o 55% do 2030 r. i całkowitą redukcję emisji CO₂ subregionu do 2050 r. Ponadto planowane jest utworzenie w sektorach zielonych lub neutralnych klimatycznie gospodarki ok. 7 tys. dodatkowych miejsc pracy do 2030 r. oraz 37 tys. miejsc pracy do 2050 r. Wykonane mają być prace o charakterze adaptacji i mitygacji do zmian klimatu, obejmujące m.in. 400 ha zdegradowanych terenów hałd po działalności górnictwa węgla kamiennego. Zwiększy się udział OZE w ogólnym miksie energetycznym do 38%. Odnawialne źródła energii staną się również istotnym (ok. 40%) elementem sektora ciepła i chłodu.

2) Dobrze opisane obszary interwencji w obszarze środowiska, społecznym i gospodarczym.

Region dobrze diagnozuje największe wyzwania i mapuje obszary interwencji. Ważne działania to m.in. ograniczanie zjawisk wykluczenia społecznego i ubóstwa energetycznego, inwestycje we wdrażanie technologii i infrastruktury zapewniających przystępną cenowo czystą energię. Oszacowano, że w skali całego subregionu pozostało do wymiany ok. 100 tys. pieców węglowych i ok. 35 tys. budynków do termomodernizacji.

3) Klarowny wybór rozwoju specjalizacji i priorytetowych działań

Subregion wałbrzyski podkreślił konieczność podążania w kierunku rozwoju prosumenckich, odnawialnych źródeł energii, dzięki którym region będzie dążył do samowystarczalności energetycznej. Ponadto priorytetowymi działaniami będą prace rekultywacyjne i rewitalizacyjne na terenach zdegradowanych. Gospodarczą specjalnością regionu ma być sektor e-mobilności.

- **TPST regionu bełchatowskiego**

1) Brak jasności, jakie działania prowadzą do zadeklarowanej w TPST redukcji emisji CO₂ do 2030 r.

TPST zakłada m.in., że bloki węglowe w Elektrowni Bełchatów zakończą działalność do 2036 r., a eksploatacja węgla brunatnego z ostatniego pola (Szczerców) dobiegnie końca w 2038 r. W dokumencie nie jest wskazane, ile bloków węglowych w elektrowni zostanie wygaszonych w perspektywie roku 2030. Z TPST wynika, że tylko jedno złożę przestanie być do tego czasu eksploatowane, a wygaszanie bloków elektrowni zacznie się dopiero w 2030 r. Harmonogram ten budzi wątpliwości w zderzeniu z zadeklarowaną redukcją emisji CO₂ o blisko 80% z energetyki do 2030 r. Również w dokumencie nie wykazano celu redukcyjnego obejmującego cały region, co jest kluczowe w planowaniu transformacji.

2) Brak wizji transformacji i zbyt mało nowych miejsc pracy

Uwagę przykuwa brak konkretnej wizji, co będzie stanowiło przewagę konkurencyjną regionu po wygaszeniu działalności kompleksu kopalni i elektrowni. Transformacja jest traktowana jako narzucony z zewnątrz nakaz, a nie szansa rozwojowa. W TPST mało uwagi poświęcono szczegółowym rozwiązaniom dotyczącym tworzenia nowych miejsc pracy, pobudzenia przedsiębiorczości, przyciągania inwestorów oraz wspierania lokalnych pracodawców i pracowników. PGE przedstawiło w dokumencie swoje propozycje projektowe, m.in. budowę farmy fotowoltaicznej i wiatrowej, w których na etapie eksploatacji pracowałyby zaledwie 20 osób.

3) Zagrożenie nierespektowaniem zasady „zanieczyszczający płaci”.

Przekazanie kopalni i elektrowni do nowej, państwowej spółki Narodowej Agencji Bezpieczeństwa Energetycznego (NABE), może sprawić że PGE nie weźmie w wystarczającym stopniu odpowiedzialności za przyszłość pracowników elektrowni i kopalni oraz za przeprowadzenie rekultywacji zdegradowanych terenów i przywrócenia poprawnych stosunków wodnych.

4) Brak szerokiego udziału społecznego przy powstawaniu TPST.

Brak udziału organizacji ekologicznych i brak wielu innych organizacji społecznych w procesie powstawania TPST woj. łódzkiego.

- **TPST Małopolski Zachodniej**

1) Deklaracja redukcji emisji gazów cieplarnianych niezgodna z nowymi celami redukcyjnymi Unii Europejskiej.

Cele redukcji emisji gazów cieplarnianych na terenie Małopolski są zgodne z nieaktualnymi już celami redukcyjnymi UE. Konieczne jest, aby cele redukcji określone w TPST były dostosowane do skali wyzwań zgodnych z nowym pakietem działań na rzecz klimatu "Fit for 55".

2) Przesunięcie transformacji po 2030 r.

ZG Brzeszcze i ZG Janina zostaną zamknięte odpowiednio w 2040 i 2049 r. Aby uzyskać wsparcie z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, region musi wykazać, że w ciągu najbliższych 9 lat transformacja będzie miała miejsce. Tak odległe daty zamknięcia kopalń są niespójne z założeniami Porozumienia Paryskiego i coraz bardziej ambitną polityką klimatyczną UE.

3) Dobrze opisane sektory podlegające transformacji.

W dokumencie dobrze są zdiagnozowane sektory emitujące największe ilości CO₂. Ważne, aby w kolejnym kroku zaplanować wsparcie dla pracowników sektora okولوجórniczego, przemysłu przetwórczego, ciepłownictwa. Zagrożonych jest bowiem ok. 8,7-10,1 tys. miejsc pracy związanych z górnictwem.

- **TPST regionu lubelskiego**

1) Zbyt powolne tempo redukcji emisji CO₂ – niezgodne z celami redukcyjnymi UE.

Projekt planu zakłada, że do końca dekady kopalnia Bogdanka ma zmniejszyć wydobycie węgla kamiennego o 33 %, a do 2040 r. o blisko 75 %, skupiając się na wydobyciu węgla koksowego. W Planie przewiduje się ograniczenie emisji CO₂ na terenie województwa o 35% do 2030 r., co jest zbyt niskim celem redukcyjnym w porównaniu z celami UE. Brakuje również informacji o planie redukcyjnym do 2040 r.

2) Niewystarczające wsparcie dla górników odchodzących z kopalni.

W dokumencie mało uwagi poświęcono kwestii wspierania górników odchodzących z pracy w kopalni. W planie brakuje opisanego kierunku przyszłego rozwoju regionu oraz branż, w których zatrudnienie mogą znaleźć górnicy, a także pracownicy firm okołogórnich. Brakuje również przedstawienia pomysłów na programy przekwalifikowania górników i pracowników firm okołogórnich.

3) Zagrożenie nierespektowaniem zasady „zanieczyszczający płaci”.

W przedstawionym Planie brakuje wykazania odpowiedzialności spółki LW Bogdanka za szkody środowiskowe, które generuje działalność górnicza, takie jak pogorszenie stosunków wodnych oraz degradacja cennych torfowisk zgodnie z obowiązującą w UE zasadą „zanieczyszczający płaci”.

4) Węgiel koksujący nie wspiera osiągnięcia neutralności klimatycznej przez Polskę.

Redukując wydobycie węgla kamiennego, Bogdanka chce rozpocząć wydobycie węgla koksującego. Nie jest to więc spójny plan na transformację rozumianą jako odchodzenie od węgla w kierunku gospodarki niskoemisyjnej.

5) Brak szerokiego udziału społecznego przy powstawaniu TPST .

Brak udziału organizacji ekologicznych i brak wielu innych organizacji społecznych w procesie powstawania TPST woj. lubelskiego.

Rekomendacje

Jedną z ważniejszych rekomendacji na tym etapie prac nad sprawiedliwą transformacją regionów węglowych w Polsce jest włączenie w ten proces wszystkich zainteresowanych grup, a także interesariuszy, którzy wciąż jeszcze nie zdają sobie sprawy, że transformacja dotyczy również ich. Przede wszystkim muszą zostać zaangażowani sami mieszkańcy, bo tylko wtedy możliwe będzie podjęcie najbardziej adekwatnych społecznie, środowiskowo i gospodarczo działań. Jest to zadanie dla samorządów lokalnych, dla których priorytetem powinna być jakość życia mieszkańców i następnych pokoleń w kontekście postępujących zmian klimatu oraz wyczerpywania się zasobów naturalnych.

Transformacja energetyczna niesie ze sobą przemianę gospodarki i społeczeństwa na wielką skalę, stąd niezwykle potrzebna jest rzetelna oraz wieloaspektowa kampania edukacyjna o celach i wyzwaniach tego procesu. **Konieczne jest, aby górnicy, ich rodziny i społeczności regionów węglowych wiedziały dlaczego dokonują transformacji i żeby mogły się w nią aktywnie włączyć.** Dzięki temu proces ten ma szansę uzyskać powszechne poparcie społeczne, a nie tylko bierną aprobatę. Uruchamiane środki są prawdopodobnie ostatnią tak wielką szansą na zintensyfikowanie wysiłków, by zmodernizować system energetyczny i gospodarczy tak, by uchronić nas przed zapaścią. Nie możemy tej szansy zmarnować, stąd tak ważne jest zmobilizowanie społeczeństwa do wspierania i uczestniczenia w tej przemianie.

Na obecnym etapie ważne jest jak najszybsze włączenie do projektowania transformacji szerokiego grona organizacji społecznych, lokalnych przedsiębiorców, pracowników i firm działających w regionach. To zadanie dla samorządów. Deklarowanie, ile potencjalnych miejsc pracy będzie dostępnych w nowych sektorach, nie jest już pieśnią przyszłości, tylko scenariuszem, który ma się wydarzyć w najbliższym czasie. **W związku z tym, już teraz potrzebne są konkretne deklaracje, ile powstanie nowych miejsc w danym regionie, tak aby lokalny rynek mógł dobrze przygotować się na zmiany.** Brak takich deklaracji to największa obecnie słabość TPST.